

MIROSLAV BUCHVALDEK
Prehistorický ústav University Karlovy, Praha

KE STARŠÍ ŠŇUROVÉ KERAMICE NA MORAVĚ

Více než dvacet let staré jubilantovo zdůraznění, že k mladší šňurové keramice na Moravě neznáme starší fázi této kultury,¹ platí v podstatě dodnes. Jde tu o určitou analogii k hornolužické skupině se šňurovou keramikou, odkud je známa také převážně mladší nebo lépe řečeno specifická lokální keramika. Přesto jsou podle našeho soudu v obou oblastech nálezy starobylého vzhledu, ovšem velmi vzácné. Aniž bychom tu mohli rozvádět obecný a závažný problém vnitřního třídění u komplexu kultur se šňurovou keramikou v Evropě — máme tu na mysli otázky vývojových fází a stupňů, k jejichž následnosti v jednotlivých časově ostře vymezených horizontech u mnoha skupin se šňurovou keramikou máme značnou skepsi — chtěli bychom zdůvodnit chronologickou posici a celkový význam nálezu z Hradiska u Kroměříže, uveřejněného V. Spurným² (obr. 1: 1, 2). K jeho hodnocení zavdal „staronový“ nález šňurového pohárku z Cárky u Podbořan, který byl po mnoha pokusech rekonstruován v laboratoři Expositury Archeologického ústavu ČSAV v Mostě³ (obr. 1: 3). Vzhledem k jeho pravděpodobné přináležitosti k další nádobě (šlo o porušený hrob), která byla uveřejněna v nedávné době odděleně⁴ (zde obr. 1: 4), je třeba uvést jeho stručný popis:

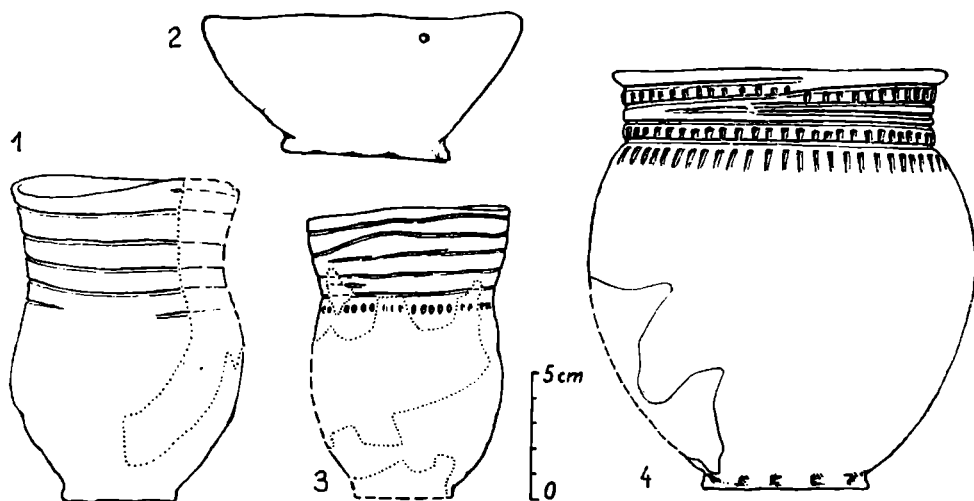
Pohárek s nízkým nálevkovitým hrdlem, nasazeným poloostře až měkce na protáhlé vejčité tělo s odsazenou podstavou. Hrdlo má mírně vtažený okraj, vodorovně seříznutý, je zdobeno 4—5 mělkými rýhami, velmi nedbale provedenými; výzdobu ukončuje vodorovná linie malých kapkovitých rýžek. Po-

¹ F. Kalousek, K otázce původu kultury se šňurovou keramikou. Ročenka 1947 Pedagogické fakulty Masarykovy university v Brně. — Je třeba litovat, že nevyšla tiskem jubilantova disertace „Moravská šňurová kultura na Moravě“, Brno 1945.

² V. Spurný, Šňurová keramika z Hradiska u Kroměříže. PVM 1959, str. 12—13, tab. 3:8,9. — Děkuji V. Spurnému za poskytnutí fotografií pro překreslení nálezu.

³ Oba nálezy z Cárky jsou uloženy nyní v museu v Zátci. — Při rekonstrukci přispěl i V. Chocholoušek z Národního musea v Praze.

⁴ M. Buchvaldek, Die Schnurkeramik in Böhmen und Mitteldeutschland, Abb. 3, v: H. Behrens — F. Schlette: Die neolithischen Becherkulturen im Gebiet der DDR... (Tagung 1967), Berlin 1969, str. 227—235. — Nálezové okolnosti byly zapsány v původní inventární knize podbořanského musea, nyní pohřešované. Údaje o hrobu pocházejí ze starých autorových výpisků při studiu v uvedeném museu. Různá doba rekonstrukce obou nádob z Cárky byla zaviněna mj. stěhováním podbořanských sbírek do Zátce.

Obr. 1. Keramické nálezy k problematice šňůrové keramiky.

vrch je nerovný, polohladký, barvy popelovitě šedé s převažujícími okrově hnědými odstíny; pohárek je téměř z 50% doplněn, profil je však bezpečně rekonstruován. Výška 108–113 mm, průměr okraje 78–80 mm, podstavy 38 až 40 mm; obsah 0,29 litru.

Při chronologickém hodnocení obou nálezů, z Hradiska i z Cárky, vycházíme mj. z obecné chronologické koncepce, zastávané v podstatě jak migracionisty, tak autochtonisty, že specifická lokální keramika, dostatečně typově zastoupená, je zpravidla výrazem mladšího vyspělejšího období šňůrové keramiky; jde o pracovní hypotézu, kterou na moravském materiálu s úspěchem použil ve své době i F. Kalousek.

Je však třeba upozornit na obtíže při analýze moravských nálezů, které se jeví, zvláště u pohárů, jako neobvykle konservativní: poháry zachovávají téměř nejjobecnější evropskou formu, totiž esovitou profilaci s jednoduchými nebo dvojitými liniemi otisků šňůry, po celou dobu trvání moravské šňůrové keramiky resp. jsou běžné v nálezových celcích s lokálními jinými typy nádob. Tuto skutečnost zaznamenáváme u jiných lokálních skupin v Evropě jen poměrně vzácně.

Značná obdoba mezi českým a moravským pohárkem je zřejmá, u posledního chybí jen linie rýžek. Na jejich chronologické postavení je možno usuzovat nejen z jejich formy a výzdoby, jsou totiž blízké nejstarším pohárům v Jutsku resp. tzv. A-pohárům hypotetického nejstaršího celoevropského horizontu, ale i z dalších spojitostí. Za předpokladu, že u nálezů z Cárky jde o celek, pak je důležitá druhá nádoba, která má, jak jsme upozornili na jiném místě,⁵ další spojitosti, jdoucí opět až k celoevropskému horizontu, v každém případě k starší šňůrové keramice ve střední i severní části evropského kontinentu. Na druhé

⁵ Viz citaci v předchozí poznámce.

straně je pozoruhodná miska z Hradiska, nemající v moravských nálezech, pokud je nám známo, přímé obdoby. Přestože je při jejím posuzování nutná opatrnost, jde totiž o jednoduchý tvar odpovídající zhruba českému typu H 3a,⁶ není nedůležité, že podobné misky v nemnoha případech nalezneme i v jiných evropských skupinách se šňurovou keramikou. Jde většinou o souvislosti s vývojově staršími typy pohárů, často je i podobná kombinace nádob v hrobě jako v Hradisku.

Tak v hrobě v Praze-Bubenči⁷ byla naše miska — dokonce též s malým otvorem pod okrajem — s amforou staršího typu A 4; v dosud nezveřejněném starším nálezu z Dobroměřic u Žatce⁸ pochází další miska z hrobu se starobylym nezdobeným esovitým pohárem (český typ B 5a); předchozímu nálezu jsou blízké celky ze středního Německa (Udestedt,⁹ Warza,¹⁰ Köthen¹¹) nebo i jihozápadního Německa (Wiesbaden-Nassauer Ring,¹² Horbach,¹³) nehledě na další celky s dózovitými nádobkami, které patří především starší šňurové keramice. Podobný typ misky je i v Jutsku (Globův typ G 4), kde byl i v celku s typem G 2, nesoucím starobyly evropský obecný motiv vstřícných rýh.¹⁴

Uvedené příklady, tj. kombinace misky se staršími typy pohárů nebo vzácně se starším typem amfory naznačují, že tento typ misky, zastoupený v bezpečném nálezovém celku z Hradiska, bude s největší pravděpodobností patřit mezi starší typy nádob šňurové keramiky nejen na Moravě, ale i v jiných částech evropského rozšíření kultury se šňurovou keramikou.

Připomeneme-li závěrem, že na Moravě kromě dalších několika keramických nálezů rozmnožil se poněkud počet starobylych sekeromlatů Globova A-typu,¹⁵ pak vzniká naděje, že budeme moci po širších rozbořech lépe ohraničit tamější starší šňurovou keramiku, a tím i lépe zhodnotit podíl a význam prvotních cizích elementů, domácího podloží i druhotného působení jihovýchodních oblastí.

⁶ M. Buchvaldek, Die Schnurkeramik in Böhmen, Praha 1967, str. 48. — V dalším uváděné typy viz tuto práci.

⁷ L. Horáková-Jansová, Nové nálezy šňurové keramiky, ZČSAU II—III, 1929—1930 (1931), str. 90, obr. 55:2,3.

⁸ Muzeum Louny, č. inv. 1681—2.

⁹ G. Loewe, Kataloge zur mitteldeutschen Schnurkeramik, Teil I: Thüringen, Halle (Saale) 1959, str. 40, Taf. 26:14—16.

¹⁰ G. Loewe, op. cit., str. 45, Taf. 28:14—15.

¹¹ H. Lucas — U. Fischer, Kataloge zur mitteldeutschen Schnurkeramik, Teil II: Saalemündungsgebiet, Berlin 1965, str. 27, Taf. 16:3,4 (hrob z 8. března 1930), Taf. 16:2 a B 12 (hrob z 10.—12. března 1930).

¹² E. Sangmeister, Die Jungsteinzeit im nordmainischen Hessen, Teil III: Die Glockenbecherkultur und die Becherkulturen, Melsungen 1951, str. 81, Nr. 25 b, Taf. XIII:1,7,9. — Nález je zařazen nesprávně mezi zvoncovité poháry.

¹³ E. Sangmeister, op. cit., str. 92, Nr. 20, a Taf. X:11; XIII:12 (keramika).

¹⁴ P. V. Glob, Studier over den jyske Enkeltgravskultur, Aarbøger 1944, str. 78, Fig. 46:4 a Fig. 51.

¹⁵ P. V. Glob, op. cit., Fig. 1:1, ostatní varianty se v českomoravském prostoru zatím nevyskytly. Pokud lze soudit podle předběžných studií, je na Moravě kolem desítky sekeromlatů A-typu včetně nálezů ze Starých Zámků u Jevišovic.

ОТНОСИТЕЛЬНО ВОПРОСА О РАННЕЙ КЕРАМИКЕ СО ШНУРОБРАЗНЫМ ОРНАМЕНТОМ В МОРАВИИ

Автор лишний раз дает оценку находкам из детской могилы в Градиске под г. Кромержиж (Моравия, рис. 1:1,2) на основании вновь реконструированного бокала со шнуровидным орнаментом из Царка (североападная Чехия, рис. 1:3; бокал происходит, вероятно, из поврежденной могилы с посудиною рис. 1:4). Еще другие связи дают возможность предполагать, что простая конусовидная миска с отделенной подставкой является, вероятно, ранним типом миски, встречающейся в разных европейских группах с керамикой со шнуровидным орнаментом. Находки из Градиска являются свидетельством наличия до сих пор только предполагаемой ранней керамики со шнуровидным орнаментом в Моравии.

ZUR FRAGE DER ÄLTEREN SCHNURKERAMIK IN MÄHREN

Der Verfasser beurteilt in seinem Beitrag erneut die Funde aus dem Kindergrab von Hradisko² bei Kroměříž (Mähren, Abb. 1:1,2) hinsichtlich der vor kurzem durchgeführten Rekonstruktion des Schnurbechers von Cárka³ (NW-Böhmen, Abb. 1:3). Letzterer entstammt wahrscheinlich einem gestörten Grabe, aus dessen Inventar jüngst ein anderes Gefäß veröffentlicht wurde⁴ (hier Abb. 1:4). Die weiteren Zusammenhänge der beiden hier abgebildeten Grabfunde mit anderen Funden aus Böhmen,⁷⁻⁸ Mitteldeutschland,⁹⁻¹¹ Südwestdeutschland¹²⁻¹³ und vielleicht auch Jütland¹⁴ geben zur Vermutung Anlass, dass der einfache Schalentypus mit abgesetzter Standfläche den älteren Schalentypus der verschiedenen Schnurkeramikgruppen in Europa darstellt. Die beiden besprochenen Becher stehen dem Bechertypus des hypothetischen gemeineuropäischen Horizonts nahe. Der Fund von Hradisko ist wichtig, da er die bisher nur vermutete Anwesenheit der älteren Schnurkeramik¹ in Mähren bezeugt. Die Bearbeitung weiterer Keramikfunde und die zunehmende Zahl der A-Hammeräxte im Sinne P. V. Glob's¹⁵ werden uns in dieser Hinsicht klarer sehen lassen.

Übersetzt von H. Plátková